

PROGRAM DLA POLSKIEGO ZIEMNIAKA – CELE, ZAŁOŻENIA, REALNOŚĆ WYKONANIA

PROGRAM FOR POLISH POTATOES – OBJECTIVES, ASSUMPTIONS, REALITY OF IMPLEMENTATION

dr Wojciech Nowacki
IHAR-PIB Oddział w Jadwisinie, Zakład Agronomii Ziemniaka
05-140 Serock, e-mail: w.nowacki@ihar.edu.pl

Streszczenie

Szansą dla polskich producentów ziemniaków na zwiększenie skali uprawy i opłacalności produkcji jest wzrost popytu na ziemniaki na rynku krajowym i międzynarodowym. Konkurencją rynkową dla ziemniaków produkowanych w Polsce jest importowany corocznie przez kilka miesięcy towar nieprecyzyjnie oznakowany, a pochodzący z innych stref klimatycznych. Obecnie barierą w realizacji eksportu polskich ziemniaków na szerszą skalę jest konieczność prowadzenia wnikliwych kontroli fitosanitarnych, związanych z dość częstym wykrywaniem u nas organizmu kwarantannowego *Clavibacter michiganensis* spp. *sepedonicus* (Cms) wywołującego bakteriozę pierścieniową ziemniaka. Wprowadzenie w profesjonalnej produkcji ziemniaków obligatoryjnego obowiązku wysadzania materiału rozmnożeniowego wolnego od bakteriozy powinno uwolnić nasz kraj od tej choroby i dać szansę na potencjalny eksport. Propozycje zawarte w Programie dla Polskiego Ziemniaka mogą pozwolić na uporządkowanie rynku ziemniaka w kraju.

Słowa kluczowe: bakterioza pierścieniowa, eksport, import, młody ziemniak, sadzeniaki

Abstract

An opportunity for Polish potato producers to increase the scale of cultivation and profitability of production is the increase in demand for potatoes on the domestic and international market. Market competition for potatoes produced in Poland is the product imported annually for a few months, which is imprecisely marked and coming from other climatic zones. Currently, the barrier to the implementation of Polish potato exports on a broader scale is the need to conduct thorough phytosanitary controls related to the quite frequent detection of the *Clavibacter michiganensis* spp. *sepedonicus* (Cms) on our farm causing potato ring rot. The introduction of the binding obligation to plant seedless material free from bacteriosis in professional potato production should free our country from this disease and give it a chance for potential export. The proposals included in the Polish Potato Program may allow the potato market to be organized in the country.

Keywords: export, import, ring rot, seed potatoes, young potato

Największym problemem nękającym od wielu już lat polską branżę ziemniaka jest podwyższona wykrywalność w produkcji towarowej bakterii *Clavibacter michiganensis* spp. *sepedonicus* o statusie kwarantannowym, powodującej bakteriozę pierścieniową ziemniaka. Pomimo dotychczasowych rozlicznych działań w ostatnich latach ze strony Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa (PIO-RiN), nie udało się ograniczyć jej występo-

wania na terenie całego kraju. Choroba jest wykrywana podczas kontroli monitoringowych o charakterze fitosanitarnym w różnym nasileniu, ale – niestety – we wszystkich województwach.

Według opinii polskich handlowców konsekwencją takiego stanu jest w praktyce zanik eksportu polskich ziemniaków ze względu na obowiązujące procedury, wynikające z prawa UE, dotyczące bezpieczeństwa fitosanitarnego, a to powoduje dość

często nadwyżkę podaży surowca nad popytem krajowym i kłopoty polskich producentów ziemniaków ze sprzedażą swych zbiorów oraz w efekcie relatywnie niskie ceny rynkowe tego warzywa.

Teza ta jest niestety w dużym stopniu kontrowersyjna. Kiedy w krajach UE jest nieurodzaj, import ziemniaków z Polski jest

realizowany w większym stopniu i nikomu wówczas nie przeszkadza wysoka wykrywalność bakteriozy pierścieniowej w naszym kraju. Generalnie należy stwierdzić, że obroty międzynarodowe polskimi ziemniakami, zarówno po stronie eksportowej, jak i importowej, na tle innych krajów UE są bardzo małe.

Tabela 1

Ekspert i import ziemniaków ogółem w wybranych krajach UE (tys. ton)

Kraj	Ekspert (tys. ton)			Import (tys. ton)		
	2014/15	2015/16	2016/17	2014/15	2015/16	2016/17
Francja	1955	1853	1860	383	418	455
Niemcy	1708	1718	1891	532	578	556
Holandia	1623	1697	1606	1449	1440	1495
Belgia	952	1005	946	1592	1908	2100
Hiszpania	249	288	290	670	700	767
Polska	23	18	37	134	172	104

Źródło: Eurostat 2015-2018

Innym negatywnym, jeszcze bardziej nagannym zjawiskiem ostatnich lat w polskiej branży ziemniaczanej jest niepotrzebny import ziemniaków z cieplejszych stref klimatycznych, znakowanych bardzo często błędnie jako ziemniaki wczesne/młode, ponieważ z reguły bulwy te są już w pełni dojrzałe i nie mają ocierającej się skórki, co powinno być wyróżnikiem tego rodzaju towaru. Jest to zwykłe oszukiwanie mało świadomych konsumentów.

Kolejnym niekorzystnym zjawiskiem jest import z krajów Europy Zachodniej ładnie wyglądających (ale niekoniecznie wysokiej jakości) ziemniaków po długotrwałym okresie przechowywania i zaprawionych chemicznymi inhibitorami przeciw kiełkowaniu. Jest prawdą, że mamy w kraju olbrzymi deficyt nowoczesnej bazy przechowalniczej, ale stosowanie inhibitorów kiełkowania bulw jest u nas ograniczone głównie tylko do zabezpieczenia surowca dla przetwórstwa spożywczego produkującego frytki, chipsy i susze. Funkcjonujące w kraju firmy zajmujące się konfekcjonowaniem ziemniaków jadalnych na zaopatrzenie sieci sklepowych poszukują jednak wiosną na rynku dużych jednorodnych partii określonych odmian i wyso-

kiej jakości towaru (o ładnym wyglądzie, wysokim turgorze, nieskiełkowanych bulwach), podczas gdy rozproszona krajowa produkcja ziemniaków nie ułatwia zaspokojenia oczekiwań tych hurtowni. Rolnicy – producenci ziemniaków dysponują towarem, a w tym czasie hurtownie sprowadzają ziemniaki jadalne z innych krajów, co tworzy często uzasadnione napięcia społeczne. Niski stopień profesjonalizmu produkcji ziemniaków w naszym kraju wynika m.in. z obecnej struktury agrarnej uprawy ziemniaka.

Mamy dziś w Polsce ok. 350 tys. gospodarstw rolnych uprawiających w mniejszej lub większej ilości ziemniaki, z czego w rejestrze PIORiN zgłoszonych jest tylko niespełna 50 tys. gospodarstw, w których uprawa nasi znamiona profesjonalnej technologii. Z reguły są to rolnicy, którzy uprawiają ziemniaki na powierzchni większej niż 1 ha. Mniejsi producenci (do 1 ha) najczęściej nie rejestrują swoich plantacji w PIORiN, ponieważ w tych gospodarstwach stosuje się niskonakładową technologię uprawy, a zbiory z reguły są przeznaczane na samozaopatrzenie i do lokalnej sprzedaży międzysąsiedzkiej oraz targowiskowej.

Tabela 2

Struktura liczebności gospodarstw i powierzchni krajowej uprawy ziemniaka w 2017 r.

Grupy obszarowe uprawy ziemniaka	Liczba gospodarstw uprawiających ziemniaki (tys.)	Powierzchnia uprawy ziemniaka ogółem (tys. ha)
Ogółem	354	330
Do 1 ha	300	90
Powyżej 1 ha	54	240

Źródło: dane GUS 2017

Aby uporządkować produkcję ziemniaków w Polsce zgodnie z wymaganiami współczesnego rynku, w tym także uruchomić w przyszłości eksport polskich ziemniaków do wielu krajów, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi przy współpracy przedstawicieli branży opracowało w 2018 r. tzw. Program dla Polskiego Ziemniaka, który najprawdopodobniej zacznie obowiązywać od 2020 r., czyli już od przyszłego sezonu.

Celem Programu jest wyeliminowanie bakterii *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* z profesjonalnej produkcji ziemniaków w Polsce, zapewnienie polskim ziemniakom swobodnego dostępu do rynków pozostałych państw członkowskich Unii Europejskiej i w konsekwencji poprawa opłacalności krajowej produkcji.

I. Profesjonalna produkcja ziemniaków wolna od bakterii *C. michiganensis* ssp. *sepedonicus*

A. Wprowadzenie obowiązku wysadzania ziemniaków wolnych od bakterii *C. michiganensis* ssp. *sepedonicus*

Z punktu widzenia epidemiologii bakteriozy pierścieniowej ziemniaka największe znaczenie dla rozprzestrzeniania się bakterii *Cms* w kraju ma porażony materiał przeznaczony do sadzenia (choroba w Polsce najczęściej przebiega bezobjawowo, co powoduje, że producenci często wykorzystują porażony materiał rozmnożeniowy, nie zdając sobie sprawy z obecności w nim bakterii *Cms*). Poziom wykorzystania kwalifikowanych sadzeniaków ziemniaka w Polsce jest przy tym relatywnie niski, wynosi ok. 20%, co sprzyja rozprzestrzenianiu się choroby (największe znaczenie ma tu własna i międzysąsiedzka wymiana materiału rozmnożeniowego przeznaczonego do zakładania plantacji).

Osiągnięcie tych celów będzie wymagało podjęcia szeroko zakrojonych, komplementarnych działań w następujących trzech obszarach:

I. Profesjonalna produkcja ziemniaków wolna od bakterii *C. michiganensis* ssp. *sepedonicus* oraz innych organizmów kwarantannowych.

II. Wylimitowanie nieprawidłowości występujących na krajowym rynku ziemniaka w zakresie identyfikacji towaru podlegającego eksportowi i importowi.

III. Promocja polskiego ziemniaka na rynku krajowym i rynkach zagranicznych dla wywołania większego zainteresowania polskim ziemniakiem jako cennym w naszej diecie warzywem.

W związku z tym od 2020 r. wprowadzony zostanie obowiązek wysadzania jedynie ziemniaków o znanej zdrowotności – sadzeniaków lub własnego materiału rozmnożeniowego, ale przed wysadzeniem przebadanego przez PIORiN. Aby ułatwić producentom spełnienie tego warunku, będą oni ponosić tylko 50% kosztów badań laboratoryjnych własnych rozmnożeń ziemniaków przeznaczonych do sadzenia. Wszyscy producenci ziemniaków, którzy swoje zbiory planują sprzedawać na rynku, będą objęci takim programem. Zwolnieni z tego obowiązku będą tylko ci rolnicy, którzy produkują ziemniaki autentycznie na własne potrzeby (bez możliwości ich sprzedaży także na targowiskach).

B. Realizacja dopłat do powierzchni obsadzonych kwalifikowanymi sadzoniakami ziemniaka

Do obsadzenia 1 ha plantacji ziemniaka wykorzystuje się na ogół ok. 2,5 t materiału rozmnożeniowego. Cena materiału kwalifikowanego ziemniaka kształtuje się w zależności od odmiany i lat badań pomiędzy 1000 a 2500 zł za tonę. Przy założeniu średniej ceny ziemniaków na poziomie 1500 zł za tonę, koszt obsadzenia 1 ha wynosi 4500 zł. Wysoki koszt materiału rozmnożeniowego sprawia, że wykorzystanie kwalifikowanych sadzoniaków w produkcji, pomimo obserwowanej w ostatnich latach wyraźnej tendencji wzrostowej, jest nadal na niskim poziomie. W celu zachęcenia producentów do korzystania z kwalifikowanych sadzoniaków kontynuowany będzie w odniesieniu do ziemniaka mechanizm dopłat do 1 ha powierzchni

gruntów ornych obsadzonych materiałem siewnym kategorii elitarny lub kwalifikowany.

Od 2016 r. w zakresie dopłat do powierzchni obsianej lub obsadzonej materiałem siewnym kategorii elitarny lub kwalifikowany obowiązuje rozwiązanie polegające na corocznym określaniu stawek dopłat na podstawie wnioskowanej powierzchni i wielkości środków zaplanowanych w ustawie budżetowej na dany rok na ten cel.

W roku 2018 na realizację wsparcia przewidziano ogółem 113 mln zł, a wysokość dopłaty do elitarnego lub kwalifikowanego materiału sadzoniakowego wyniosła 510,70 zł/ha uprawy ziemniaka. Można mieć nadzieję, że w latach następnych stawka ta będzie jeszcze istotnie zwiększona.

C. Wsparcie dla gospodarstw, w których wykryto bakterię *C. michiganensis* ssp. *sepedonicus*

Kontynuowane będzie wsparcie producentów ziemniaka w walce z bakterią *Cms* poprzez dotacje na pokrycie kosztów związanych z jej zwalczaniem. Stanie się to w oparciu o zmianę rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 lipca 2015 r. w sprawie stawek dotacji przedmiotowych dla różnych podmiotów wykonujących zadania na rzecz rolnictwa wprowadzoną w 2016 r., gdzie rozszerzono zakres beneficjentów wsparcia o producentów ziemniaków towarowych (wcześniej z dotacji mogli korzystać producenci sadzoniaków).

Rozporządzenie to wprowadziło możliwość uzyskania rekompensaty poniesionych strat dla producentów ziemniaków towarowych (porażonych przez bakterie *Cms* i *Ralstonia solanacearum*) na poziomie odpowiednio 70 i 50% w przypadku gospodarstw wykorzystujących badany i niebadany materiał nasadzeniowy. W kolejnych latach wsparcie będzie ukierunkowane na gospodarstwa przestrzegające przepisów dotyczących wymogu wysadzania bulw o potwierdzonej zdrowotności.

D. Ułatwienia w zagospodarowywaniu porażonych bulw ziemniaka

Wprowadzenie obowiązku wysadzania jedynie bulw o znanej zdrowotności w początkowym okresie spowoduje wzrost liczby identyfikowanych ognisk występowania bakterii *Cms*. Ziemniaki uznane za prawdopodobnie porażone lub porażone muszą być zagospodarowywane w sposób zapewniający nierozprzestrzenianie się patogenu. Podstawową metodą ich wykorzystania jest przerób przemysłowy. Obecnie z uwagi na ograniczoną liczbę gorzelni oraz innych zakładów przetwórstwa ziemniaków taka utylizacja jest utrudniona. Zakłady odmawiają przyjęcia

porażonych bulw, ponieważ muszą spełniać określone standardy fitosanitarne i ponosić dodatkowe koszty z tym związane.

W celu zaradzenia temu problemowi dopuszczone zostało wykorzystywanie takich bulw do produkcji biogazu. Wyłoniono także listę zakładów deklarujących spełnienie wymogów fitosanitarnych i chęć przerobu bulw ziemniaka.

Aby dodatkowo ułatwić utylizację porażonych i prawdopodobnie porażonych bulw w biogazowniach, zmieniona zostanie ustawa z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawoże-

niu poprzez wprowadzenie rozwiązań umożliwiających łatwiejsze wykorzystywanie pofermentu z produkcji biogazu jako nawozu. Przewidziano także możliwość otrzymania dotacji przez rolników oddających porażone

ziemniaki do biogazowni (pokrywającej w części stratę wynikającą ze sprzedaży ziemniaków po niższej cenie). W ten sposób porażone ziemniaki staną się bardziej atrakcyjnym towarem dla tych zakładów.

E. Szkolenia dla rolników z „bioasekuracji fitosanitarnej”

Skuteczna walka z bakteriozą pierścieniową ziemniaka wymaga stałego podnoszenia wiedzy wśród producentów o zagrożeniach powodowanych przez bakterię *Cms*, drogach jej rozprzestrzeniania się, a także sposobach eliminacji tych zagrożeń. W tym celu organizowane będą przez Ośrodki Doradztwa Rolniczego specjalistyczne szkolenia kierowane do producentów ziemniaków. W ramach

szkoleń popularyzowane będą także wyniki badań dotyczących bakteriozy pierścieniowej ziemniaka, w tym np. skutecznych metod dezynfekcji narzędzi i urządzeń wykorzystywanych w produkcji ziemniaków. Autor niniejszego artykułu od dwóch miesięcy intensywnie prowadzi tego typu szkolenia na terenie całego kraju.

II. Wyeliminowanie nieprawidłowości na krajowym rynku ziemniaka

A. Wprowadzenie przepisów zobowiązujących do podawania kraju pochodzenia w przypadku obrotu ziemniakami oraz właściwego oznaczania ziemniaków wczesnych-młodych

Konkurencję dla polskich ziemniaków na rynku krajowym stanowią ziemniaki sprowadzane zarówno z państw trzecich, jak i innych państw członkowskich Unii Europejskiej. Producenci ziemniaków wskazują przy tym, że nierzadko konsumenci wprowadzani są w błąd co do kraju pochodzenia ziemniaków – wynika to zarówno z celowego zafałszowywania miejsca ich produkcji, jak i niedbalstwa sprzedającego.

Kolejnym dostrzeganym przez producentów problemem jest niewłaściwe, wprowadzające w błąd kupującego, używanie pojęć

„ziemniak młody” i „ziemniak wczesny”. W Polsce powszechnie używana jest nazwa „ziemniak młody” na oznaczenie „ziemniaków wczesnych” i konsumenci traktują oba te terminy jak synonimy. Tymczasem odnotowywane są przypadki stosowania nazwy „ziemniaki młode” w odniesieniu do ziemniaków dojrzałych, co wpływa na decyzje konsumenta. Działania powinny objąć zarówno ziemniaki towarowe, jak i sadzeniaki, których zdrowotność i wysoka jakość jest kluczowym elementem dla osiągnięcia celów niniejszego Programu.

B. Zwiększenie kar za naruszenie przepisów dotyczących produkcji ziemniaków i obrotu nimi

Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. o *zmianie ustawy o ochronie roślin oraz niektórych innych ustaw* wprowadziła administracyjną karę pieniężną do 5000 zł za niewykonanie decyzji administracyjnej dotyczącej zwalczania organizmów kwarantannowych (w tym bakterii *C. michiganensis* ssp. *sepedonicus*) oraz do 12 500 zł za wywóz towarów (w tym bulw ziemniaka) do innych państw członkowskich UE bez wymaganych dokumentów. Działanie takie stwarza zagrożenie fitosanitarne dla innych państw członkowskich, a

tym samym możliwość wprowadzenia wobec Polski dodatkowych restrykcji i ograniczeń w dostępie do rynku unijnego.

Kolejne rozwiązania, które mają zapobiegać procederowi przepakowywania przywożonych z zagranicy niektórych owoców oraz warzyw, w tym ziemniaków, i sprzedawania ich jako polskich, wprowadza ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. o *zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia efektywności prowadzonych działań kontrolnych w zakresie niektórych rynków rolnych*. Przepisy tej ustawy

nakładają obowiązek posiadania przez każdy podmiot wprowadzający artykuły rolno-spożywcze do obrotu informacji umożliwiających identyfikację tych artykułów aż do momentu ich zbycia. W przypadku niedopełnienia tego wymogu będzie nałożona kara pieniężna w wysokości do trzykrotnego przeciętnego wynagrodzenia za rok poprzedzający rok nałożenia kary, nie niższa jednak niż 200 zł.

W celu wzmocnienia nadzoru nad rynkiem ziemniaka wprowadzone zostaną jednak kolejne rozwiązania:

- przeprowadzona zostanie nowelizacja ustawy z dnia 18 grudnia 2003 r. o *ochronie*

C. Prowadzenie ukierunkowanych kontroli zdrowotności, znakowania i jakości w obrocie ziemniakami

Za nadzór nad ziemniakami sprowadzanymi do Polski z państw trzecich oraz innych państw członkowskich UE odpowiada obecnie kilka służb państwowych:

- **Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa** prowadzi kontrole fitosanitarne obejmujące pobieranie do badań prób ziemniaków na obecność agrofagów kwarantannowych, w tym oznakowanie partii lub jednostek opakowań ziemniaków znajdujących się w obrocie, czyli zaopatrzenie ich w numer rejestracyjny podmiotu;
- **Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych** oraz **Inspekcja Handlowa** sprawdzają jakość handlową ziemniaków, w tym ich oznakowanie;

III. Promocja polskiego ziemniaka na rynku krajowym i rynkach zagranicznych

Działania promocyjne w ramach Programu będą polegać m.in. na:

- **promowaniu ziemniaków**, w tym proekologicznych metod ich produkcji, a także znaków i systemów jakości dotyczących tradycyjnych i współczesnych produktów ziemniaczanych;
- **zwiększaniu dostępności do lokalnych i regionalnych producentów ziemniaków wysokiej jakości**, poprzez m.in. rozwój strony internetowej i aplikacji mobilnej „Polska Smakuje” promujących ziemniaki jako cenne warzywo o wielokierunkowym wykorzystaniu;

roślin zwiększająca kary za zafałszowania w obrocie towarami podlegającymi regulacjom fitosanitarnym (w tym za zafałszowanie pochodzenia bulw ziemniaka) do 125 tys. zł;

- wprowadzony zostanie, nowelizacją rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 6 kwietnia 2007 r. w *sprawie szczegółowych sposobów postępowania przy zwalczaniu i zapobieganiu rozprzestrzenianiu się bakterii Clavibacter michiganensis ssp. sepedonicus*, obowiązek kupowania w celach komercyjnych ziemniaków wyłącznie od zarejestrowanych podmiotów.

- **Państwowa Inspekcja Sanitarna** odpowiada za bezpieczeństwo żywności pochodzenia roślinnego, w tym ziemniaków oferowanych w handlu;

- **Krajowa Administracja Skarbowa** weryfikuje prawidłowość działania podmiotów gospodarczych zajmujących się importem ziemniaków.

Powyższe służby w ramach Programu mają zintensyfikować kontrole obrotu międzynarodowego i krajowego ziemniakami zarówno w czasie trwania Programu, jak i po jego zakończeniu. Aby służby te mogły spełnić swoją rolę w porządkowaniu funkcjonowania polskiej branży ziemniaka, muszą być wyposażone w kwalifikowane kadry, znające funkcjonowanie polskiego rynku.

- **promocji zasad prawidłowego odżywiania i informacji nt. wartości odżywczych ziemniaków**, w tym na kształtowaniu wśród dzieci i młodzieży właściwych nawyków żywieniowych poprzez m.in. warsztaty edukacyjne dla dzieci „Lekcje zdrowia”, warsztaty kulinarne dla młodzieży ze szkół oraz cykle kulinarne emitowane w telewizji wykorzystujące produkty wysokiej jakości, także ziemniaki;

- **budowaniu patriotyzmu konsumentkiego** poprzez podkreślanie polskiego pochodzenia ziemniaków wyróżniających się wysoką jakością i niskim stopniem chemiza-

cji ich uprawy oraz specyficznych warunków klimatycznych naszego kraju, sprzyjających ich uprawie.

Branża owocowo-warzywna dysponuje Funduszem Promocji Owoców i Warzyw obejmującym także ziemniaki. Głównym celem Funduszu jest wspieranie marketingu, wzrostu spożycia i promocji ziemniaka. Komisja Zarządzająca Funduszu Promocji Owoców i Warzyw decyduje o przeznaczeniu dostępnych środków, tworząc roczne plany finansowe. Środki Funduszu Promocji mogą zostać przeznaczone na działania mające na celu informowanie o jakości i zaletach ziemniaków oraz na promocję spożycia ziemniaków jako cennego i wszechstronnie wykorzystywanego warzywa.

Szanse i zagrożenia realizacji Programu dla Polskiego Ziemniaka

Przedstawiony opinii publicznej Program wejdzie do praktyki, jeśli Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi pozyska z budżetu państwa środki finansowe potrzebne na jego realizację. Dotyczy to szczególnie dofinansowania działań przez PIORiN, która musi objąć badaniami wykrywającymi Cms cały materiał sadzeniakowy zużywany w towarowej produkcji ziemniaków. Dla PIORiN Program jest bardzo poważnym wyzwaniem z uwagi na dużą liczbę gospodarstw uprawiających w Polsce ziemniaki. Najłatwiej Program byłby zrealizowany, gdyby dotyczył tylko producentów ziemniaków z przeznaczeniem na cele eksportowe. Ich liczba jest bardzo mała i nie wierzymy, że będzie kiedyś znacznie większa. Problemem jest jednak zagrożenie rozprzestrzeniania się choroby, jeśli pozostawi się w systemie wyjątki.

Wszyscy rolnicy – producenci ziemniaków, którzy produkują na rynek i mogą przyczynić się do rozprzestrzeniania się Cms, powinni wejść do Programu i zarejestrować swoją produkcję w PIORiN. Istnieje jednak w przedstawionym przez MRiRW Programie pewna wątpliwość dotycząca liczby producentów, którzy uprawiają ziemniaki i uczestniczą w ich obrocie rynkowym. Wymienia się w tym kontekście liczbę tylko 50 tys. producentów. Nie uwzględnia się producentów z plantacjami ziemniaka poniżej 1 ha, a tych jest ogółem aż ok. 300 tys. **Nie powinni rejestrować się (zdaniem autora) tylko ci**

rolnicy, którzy uprawiają bardzo małe ilości ziemniaków wyłącznie na własne potrzeby (areal wynoszący kilkanaście do kilkudziesięciu arów, maks. do 0,5 ha w gospodarstwie). Takich mniejszych producentów jest w skali całego kraju ok. 100-150 tys. Pozostałe 200 tys. producentów (z małymi wyjątkami) powinno być objętych Programem. Jeśli rolnik sprzedaje ziemniaki na targowisku, też powinien spełniać kryteria Programu i zarejestrować się w PIORiN.

Tak dużo mówi się obecnie o perspektywach rozwoju Rolniczego Handlu Detalicznego i w nim nie może zabraknąć bogatej oferty ziemniaków. Taką ofertę tworzą w naszym kraju producenci ziemniaków na mniejszą skalę i nie powinniśmy się tego wstydzić. Osobiście autor zachęca wszystkich obecnych producentów ziemniaków do wstąpienia do Programu. Profesjonalizacja polskiego sektora ziemniaka i poprawa jakości oferowanego na rynku towaru przyniesie w dłuższej perspektywie korzyści.

Bogata polska tradycja uprawy ziemniaków zobowiązuje nas do kreowania polskiej marki ziemniaka. Produkcja specjalistyczna, wielkopowierzchniowa ma swoje wielorakie plusy, ale uprawa na małych arealach daje nam unikatową bazę do jednoczesnego kultywowania ziemniaczanych tradycji kulinarnych i ich promowania poza granicami naszego kraju. Intensywne rolnictwo innych krajów nie zajmuje się tradycjami kulinarnymi z udziałem ziemniaka. To jest specyficzna osobliwość naszego kraju. Producenci o dużej skali produkcji wbrew opiniom pseudoekspertów mogą koegzystować z producentami mniejszymi.

Innym sposobem ograniczającym liczbę producentów do objęcia Programem (bez wpływu na niekontrolowane rozprzestrzenianie się Cms) jest zwolnienie z badań na Cms producentów surowca dla przemysłu skrobiowego, a same zakłady skrobiowe powinny być wpisane na listę miejsc i metod bezpiecznej utylizacji porażonych czy prawdopodobnie porażonych przez Cms ziemniaków. Zgłaszane przez przemysł zastrzeżenia, że Program może istotnie ograniczyć wśród rolników zainteresowanie tym kierunkiem produkcji (niska rentowność przy stosowaniu kwalifikowanego materiału sadzeniakowego czy ponoszeniu kosztów badań

własnego materiału) są dość zasadne. Surowiec dla krochmalnictwa nie stanowi i nie powinien stanowić w dalszej perspektywie większego zagrożenia, jeśli chodzi o rozprzestrzenianie się choroby. Produkcja w tym sektorze jest w 100% objęta umowami kontraktacyjnymi i można dokonać w nich odpowiednich zapisów dotyczących bezpieczeństwa fitosanitarnego. W ten sposób zmniejszyć się może obciążenie skali badań prowadzonych przez PIORIN.

Innym zagrożeniem dla skutecznej realizacji Programu jest niewystarczająca krajo-

wa podaż kwalifikowanych sadzeniaków ziemniaka (łącznie z importem w tym zakresie). Nie dla wszystkich uprawiających wystarczy kwalifikowanych sadzeniaków, więc trzeba badać materiał z własnych rozmnożeń i tej operacji nie należy się bać. Zachęcam firmy hodowlano-nasienne i nasienne do maksymalnego zwiększenia podaży kwalifikowanego materiału sadzeniakowego bez konieczności zwiększania cen rynkowych tego towaru. Można przecież mieć większy zysk przy stałej cenie, ale zwiększonym obrocie.

Tabela 3

Produkcja kwalifikowanych sadzeniaków ziemniaka i obrót nimi w Polsce

Wyszczególnienie	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
Powierzchnia nasienna (tys. ha)	5,24	5,66	5,88	5,95	6,12
Produkcja kwalifik. sadz. (tys. t)	140,0	119,6	147,0	148,0	153,0
Import (tys. t)	18,7	21,3	15,0	18,0	20,0
Eksport (tys. t)	1,7	0,7	1,5	1,5	1,5
Krajowa sprzedaż kw. sadz. (tys. t)	118,7	140,2	155,0	164,5	171,5
Ogółem zużycie sadz. (tys. t)	800,0	750,0	765,0	825,0	790,0
Udział kw. sadz. (%) w całkowitym materiale rozmnożeniowym	14,8	18,5	20,3	19,9	21,7

Źródło: dane PIORIN i obliczenia własne

Podsumowanie

Jeśli chcemy w przyszłości eksportować swobodnie polskie ziemniaki na rynki Europy i świata i jednocześnie ograniczyć import ziemniaków, musimy zdać ten egzamin i oczyścić kraj z bakteriozy pierścieniowej. Musimy także oczyścić polski rynek ziemniaka z nieuczciwych handlowców, którzy często poprzez nieuczciwą konkurencję eliminują polskich rolników z rynku. Niepotrzebny w wielu przypadkach import ziemniaków z różnych kierunków świata (często o gorszych parametrach prozdrowotnych i użytkowych niż towar rodzimej produkcji) musi zniknąć z naszego rynku. Dobrze, że zaproponowano w Programie prowadzenie kontroli i wysokie kary za tego typu naganną działalność. Musimy nauczyć się szanować własną produkcję rolniczą. Przy realizacji Programu nie można zniszczyć w naszym kraju mniejszych producentów ziemniaków, którzy stanowią swoistą wartość dodaną polskiej branży ziemniaka oraz prężnie pracującego obecnie przemysłu skrobiowego. Umiejętnie wprowadzone zwolnienia w Programie nie doprowadzą do wzrostu zagrożenia fitosanitarnego.

Szkoda, że do Programu dla Polskiego Ziemniaka nie włączono wsparcia finansowego na unowocześnienie krajowego przechowalnictwa. Nowoczesne przechowalnictwo ograniczyłoby wiosenny import do naszego kraju ziemniaków zaprawionych przeciw kiełkowaniu. Klimat Polski w przeciwieństwie do klimatu Europy Zachodniej pozwala w przechowalnictwie wykorzystać do aktywnej wentylacji i utrzymania mikroklimatu naturalny chłód okresu zimy i wiosny bez konieczności stosowania inhibitorów kiełkowania. Mamy atuty w produkcji zdrowych ziemniaków, z czego nie wszyscy zdają sobie sprawę.

Literatura uzupełniająca

1. Dzwonkowski W., Szczepaniak I., Chrościcki T., Zdziarska T., Nowacki W., Oleksiak T. 2018. Rynek Ziemniaka. Stan i perspektywy. Analizy Rynkowe 45. IERIGŻ Warszawa: 40 s.;
2. Eurostat 2016-2018;
3. Program dla Polskiego Ziemniaka. 2018. MRiRW Warszawa <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/program-dla-polskiego-ziemniaka>;
4. Studia i analizy statystyczne. Rolnictwo 2017. GUS Warszawa 2018: 179 s.

